

Plukovník Ing. Oldřich H o r á k, CSc.

Vojenské zpravodajství

Vojenské zpravodajství, vojenská zpravodajská služba, zpravodajská činnost, zpravodajská příprava operace a další pojmy se postupně objevují v návrzích nových předpisů. Jejich stručné definování z nich doposud nemohlo strhnout roušku neznáma a mnohdy i tajemství, které se dotýká každé zpravodajské služby a činnosti. Teprve zákon č. 153/1994 o zpravodajských službách České republiky protřhl tuto roušku a legalizoval vojenské zpravodajství jako takové.

Všechny pojmy je však potřebné objasnit a přiblížit uživatelům, kterými jsou velitelé a štáby. I když se názory na obsah pojmů mohou různit, je zapotřebí s objasněním začít. A to je cílem i tohoto článku.

* * *

Vojenské zpravodajství je určeno k získávání a shromažďování zpráv, údajů a informací vojensko - politického, vojenskoekonomického, a vojenskotechnického charakteru a na základě jejich analýzy se podílí na určení bezpečnostních rizik a hodnocení vojenského i nevojenského ohrožení. Soustřeďuje a vyhodnocuje informace o činnosti cizích zpravodajských služeb proti ČR, podílí se na ochraně státního tajemství a předcházení trestní činnosti proti obraně státu v AČR.

Zabezpečuje včasné varování před možnostmi narušení státní suverenity, územní celistvosti a připravuje včasné a věrohodné informace a závěry pro rozhodování jednotlivých stupňů velení.

Vojenské zpravodajství je nedílnou součástí obranné činnosti státu, cílevědomě zabezpečované vojenskou zpravodajskou službou. Tvoří ho souhrn opatření a činností zpravodajských a průzkumných orgánů, jimiž se realizují úkoly vojenského zabezpečení obrany, suverenity a územní celistvosti státu.

V žádném případě není a nemůže být samoučelné. Je pouze jednou složkou armády. I nejlepší výsledky činnosti vojenského zpravodajství nejsou k ničemu, pokud nejsou včas a odpovídajícím způsobem využity. Musí sloužit jako základní prvek politických i vojenských rozhodnutí.

Vojenské zpravodajství se člení na vojenskou zpravodajskou službu a vojenské obranné zpravodajství. Tvoří je zpravodajské orgány, svazky, útvary a zařízení vojenského, hloubkového, speciálního, operativního, elektronického a vzdušného průzkumu.

● **Vojenská zpravodajská služba** je charakterizována jako služba, která je v míru i za války pověřena organizací zpravodajské činnosti. Získává a shromažďuje zprávy, údaje a informace vojensko - politického, vojenskoekonomického, vojenskotechnického a vojenského charakteru a na základě jejich vyhodnocení se podílí na určení bezpečnostních rizik a stupňů

vojenského i nevojenského ohrožení státu. V míru zabezpečuje včasnou informovanost, potřebnou k rozhodování vládních orgánů v případě nebezpečí narušení státní suverenity a územní celistvosti. Obdobně zabezpečuje informovanost velitelů za války. V Armádě České republiky je zařazena mezi speciální služby. Vytváří samostatný **Inspektorát vojenské zpravodajské služby**.

Název „vojenská zpravodajská služba“ a především slovo služba zkresluje názory na její zařazení ve struktuře armády. Podstatu problému, proč se často různé zpravodajské organizace nazývají zpravodajskou službou, musíme hledat v jejich vzniku. Všechny osoby, které byly vědomě zapojeny do zpravodajské činnosti a pracovaly pro zpravodajskou organizaci, tím vždy vykonávaly službu určitému státnímu útvaru, vládě nebo panovníkovi. Zpravodajská práce byla vždy spojena se značným osobním rizikem, které bylo možno vyvážit pouze penězi anebo určitým zaujetím osob pro věc. Za takové situace lze potom vysvětlovat, že zpravodajská činnost je službou (státu, panovníkovi), z čehož mohl vzniknout i obecný název pro organizaci - zpravodajská služba.

Zpravodajská činnost představuje organizované úsilí zpravodajských orgánů k systematickému a nepřetržitému získávání zpráv, k hodnocení protivníka, terénu a počásí v prostoru zpravodajské odpovědnosti. Je zahajována s předstihem, před plánováním operace, umožňuje předvídání činnosti protivníka, a tak napomáhá veliteli v řízení vojsk. Zahrnuje **zpravodajskou přípravu operace a průzkum**.

Zpravodajská činnost je zcela novým pojmem, který plně neguje dosavadní pojem zpravodajské zabezpečení.

Zpravodajské zabezpečení jako součást operačního zabezpečení bylo obecně chápáno jako část komplexu opatření, zaměřených na podporu vojsk (sil), k zabezpečení jejich vysoké bojové připravenosti, ochraně jejich bojeschopnosti, vytvoření vhodných podmínek pro organizaci boje a úspěšné splnění stanovených úkolů. Současně i na znemožnění nebo předejití nenadálému napadení protivníkem a snížení efektivnosti jeho úderů.

Z tohoto hlediska se ukazuje operační zabezpečení jako souhrn opatření, prováděných ve prospěch bojujících sil těmi druhy vojsk a služeb, které nemohou přímo ovlivnit výsledek operace (boje). Protože vojenské zpravodajství ani průzkumné jednotky nejsou druhem vojska, dostávala se vojenská zpravodajská služba i její zpravodajské orgány do role služby tak, jako je chápána například zdravotní služba, proviantní služba, finanční služba a další. Přitom výsledek své činnosti zpravodajská služba nejen dodávala veliteli, ale současně i celý spotřebovávala pro řízení průzkumu. Takto se nechová žádná služba, která zabezpečuje činnost vojsk. Rovněž činnost průzkumných orgánů je schopna přímo (diverzní činností) ovlivnit výsledek operace.

Zařazení do systému zabezpečení přinášelo řadu problémů. Především v nepochopení jeho významu u velitelů pro rozhodování a řízení operace (boje).

Zpravodajské zabezpečení bylo svým obsahem a zaměřením realizováno činností zpravodajských a průzkumných orgánů. Jeho podstata spočívala v provádění informační činnosti zpravodajských orgánů a průzkumné činnosti průzkumných orgánů. Mnohdy ale bylo zpravodajské zabezpečení chápáno velmi zjednodušeně, pouze jako průzkum, a činnost zpravodajských orgánů v něm zcela zanikla. Z uvedených důvodů bylo jako pojem nahrazeno pojmem zpravodajské činnosti a tato zařazena do systému velení.

Definice zpravodajské činnosti vyjadřuje i její obsah. Tím je nejen aktivní činnost vojenské zpravodajské služby při získávání informací všeho druhu vně i uvnitř státu, ale

i zpracování získaných podkladů. Zahrnuje současně jak vlastní samostatnou činnost vojenské zpravodajské služby, tak i její návaznost na jiné instituce, činnost štábů apod.

Zpravodajská činnost je mnohostranný proces, jehož nejpodstatnější stránkou je jeho *nepřetržitost a předstih*. Příprava jakékoliv operace vojsk vyžaduje získání řady zpráv a údajů o protivníkovi (v nejširším slova smyslu) s takovým předstihem, který zabezpečí komplexnost splnění všech opatření. Z tohoto důvodu je zpravodajská činnost prováděna nepřetržitě.

Cílem zpravodajské činnosti je získání informací o protivníkovi, které pomohou svazům, svazkům a útvarům vést úspěšný boj. Druh a obsah informací bude rozdílný v závislosti na druhu operace (boje). Podle toho budou stanoveny konkrétní úkoly.

K hlavním úkolům zpravodajské činnosti v operacích bude zpravidla patřit zabezpečení informací k odhalení:

- hlavních směrů (úsilí) činnosti protivníka;
- rozhodujících změn jeho činnosti;
- systémů velení svazů a svazků, řízení letectva a PVO;
- činnosti a zámyslu použití druhých sledů (záloh);
- hlavních prvků polního systému zásobování vojsk.

Úsilí získávání zpráv je prioritně zaměřeno na prostory, které protivník využívá k rozmístění svých jednotek, nebo ve kterých je činnost vojsk protivníka předpokládána. To znamená, že zpravodajské orgány musí pečlivě vyhodnotit důležitost těchto prostorů. Na základě jejich vyhodnocení potom stanovit takové úkoly průzkumu, aby bylo zabezpečeno především odhalení hlavních prvků bojové sestavy protivníka a jeho činností, které budou aktivovat určité fáze (období) boje. V procesu zpravodajské přípravy operace potom ze zjištěných konkrétních objektů protivníka a jejich činnosti vyhodnotit situaci a záměr protivníka.

● **Zpravodajská příprava operace** tvoří hlavní obsah práce zpravodajských orgánů. Poskytuje ucelené podklady a dílčí specifická hodnocení možností protivníka, vlivu terénu a počasí na jeho bojovou činnost, určené k podpoře rozhodování velitele a práce štábu.

Hlavními principy jsou komplexnost a aktivnost její organizace a provádění, přesnost a objektivnost zpracovaných informací.

Mezi základní požadavky kladené na zpravodajskou přípravu operace patří: cílevědomost, aktivnost a objektivnost.

Cílevědomost zpravodajské přípravy operace spočívá v prvořadém shromažďování, zpracovávání a předání těch průzkumových zpráv (údajů) a informací, které jsou v dané době nejdůležitější.

Aktivnost zpravodajské přípravy operace spočívá v houževnatém úsilí zpravodajských orgánů shromáždit za libovolné situace nezbytné průzkumové zprávy, zpracovat je, předat je veliteli (nadřízenému štábu) a též je doručit všem zainteresovaným štábům a funkcionářům.

Objektivnost zpravodajské přípravy operace spočívá v pečlivém a všestranném studiu obsahu všech průzkumových zpráv, okolností, zdrojů a doby jejich získání, aby byla odhalena skutečná situace, stav a ráz činnosti protivníka.

Zpravodajská příprava operace zahrnuje široký okruh problémů, které musí řešit zpravodajské orgány v součinnosti s dalšími příslušníky štábu. Představuje nepřetržitý a metodický proces sběru, hodnocení zpráv a zpracování informací, který je určen k podpoře rozhodování velitele a štábu. Ve své podstatě poskytuje prvotní základ znalostí o protivníkovi a vlivu terénu i počasí na jeho činnost. V průběhu operace dále poskytuje veliteli doplňkové informace, jež jsou v průběhu bojové činnosti pro jeho potřeby důležité. Slouží ke snížení nejistot velitele, které se týkají znalostí protivníka, vlivu terénu a počasí na jeho činnost v určitém geografickém prostoru (prostoru zpravodajské odpovědnosti nebo zájmu). Představuje zhodnocení pravděpodobného sledu událostí (záměru protivníka) na bojišti v průběhu dané operace (bojové činnosti).

Zpravodajská příprava operace umožňuje veliteli vidět protivníka v prostoru zpravodajské odpovědnosti:

- kde se budou pohybovat, bojovat a komunikovat vojska protivníka ;
- kde se nachází důležité prostory a objekty, které je nutno udržet či dobýt;
- kde a v jakém časovém sledu jsou vojska protivníka nejzranitelnější činností vlastních vojsk.

Zpravodajská příprava operace poskytuje nejen známé informace o protivníkovi v dané situaci, současně ukazuje i na neznámé oblasti, které nebyly dosud o něm zjištěny. Tím umožňuje činitelům zpravodajských orgánů stanovit kde a kdy použít průzkumné orgány ke zjištění určitých dílčích zpráv a údajů, jejichž celkové vyhodnocení zabezpečí splnění úkolů plánu zpravodajské činnosti.

Obsah zpravodajské přípravy operace je úzce spjat s konkrétním uživatelem. Z tohoto pohledu je příprava prováděna v závislosti na tom, pro koho a jaké informace mají být získány, analyzovány, zpracovány a předkládány k podpoře hodnocení situace, splnění cílů bojového úkolu a procesu tvorby rozhodnutí.

Pro potřebu ostatních složek štábu svazu (svazku) produkuje zpravodajská příprava operace různé podklady, přehledy a další produkty podpory rozhodnutí, které pomáhají těmto štábům v plánování, sledování a vedení bojové činnosti. Mezi tyto produkty patří lhůtní zpravodajské informace, grafická vyhodnocení záměru protivníka apod.

Zpravodajská příprava boje je nepřetržitý analytický proces hodnocení protivníka, terénu a povětrnostních podmínek v prostoru zpravodajské odpovědnosti, který musí být samostatně aktualizován a zdokonalován. Plní úkoly jak k podpoře prováděných a současně probíhajících činností, tak i k podpoře plánování budoucích činností. Přestože se zaměření úsilí zpravodajské přípravy operace může měnit podle toho, zda se předpokládá útočný nebo obranný úkol, její principy a funkce zůstávají stejné.

Zpravodajská příprava boje jako postupný ale zároveň i souběžný proces hodnocení prostoru boje, rozboru terénu a povětrnostních podmínek, hodnocení protivníka a zobecňování rozborů zahrnuje:

- shromažďování informací;
- soustavné ujasňování a hodnocení situace protivníka, terénu a povětrnostních podmínek a jejich možný vliv na činnost vojsk;
- zpracování kalkulací, propočtů a podkladů potřebných pro přípravu boje a jeho řízení;

- vytváření systému spolehlivě zabezpečujícího shromažďování zpráv a předávání zpravodajských informací a hlášení.

Zpravodajská příprava operace je nepřetržitým a systematickým procesem s pěti fázemi, kterými jsou:

- hodnocení bojiště,
- hodnocení protivníka,
- rozbor terénu,
- rozbor počasí,
- výběr, kombinace a zobecnění vyhodnocených informací.

● **Hodnocení bojiště** je procesem, který je prováděn s předstihem před komplexem hodnocení protivníka, terénu a počasí. Jeho důležitost zvláště vynikne v případě, že vlastní vojska jsou použita mimo teritorium ČR v akcích OSN apod.

Skládá se ze zhodnocení předpokládaných nebo budoucích prostorů bojové činnosti z hlediska infrastruktury, terénu, hydrometeorologické situace, epidemiologické situace, národnostního složení obyvatelstva a dalších aspektů, které mohou ovlivnit plnění zadaného nebo předpokládaného úkolu svazu (svazku, útvaru či jednotky). Na hodnocení se podílí Inspektorát vojenské zpravodajské služby, odbor zahraničních vztahů, topografická služba a další instituce dle potřeby. Dále je využíváno podkladů, které jsou k dispozici od velení akce OSN.

Výsledkem hodnocení jsou různá operační schémata, ve kterých jsou zpracovány údaje, které upřesňují situaci ve stanoveném prostoru bojové činnosti. Z hlediska hodnocení terénu je důraz položen na objasnění rozdílů skutečnosti oproti stavu na mapách. Tyto podklady jsou základem pro počáteční rámcové zhodnocení prostoru bojové činnosti.

Ostatní čtyři složky hodnocení jsou prováděny souběžně, podle potřeb stanoveného úkolu s přihlédnutím na navazující bojové činnosti (následné operace).

● **Hodnocení protivníka** je tvořeno především konkrétním zhodnocením uskupení vojsk, proti němuž má svaz (svazek) působit. Vychází ze znalostí organizační struktury armády protivníka. Zahnuje konkrétní stav naplněnosti jeho svazků a útvarů nejen co do počtů, ale i co do kvality bojové techniky a výzbroje. Pro hodnocení jsou vždy využívány aktuální informace, které vychází z konkrétního rozmístění protivníka v době, kdy proces plánování začíná.

Proces hodnocení zahrnuje rovněž znalosti operačního umění a taktiky protivníka. Jsou při něm brány v úvahu zkušenosti získané ze cvičení vojsk protivníka, případně z předcházející bojové činnosti.

Podklady o taktice protivníka jsou zpracovávány především graficky. Mohou být doplněny slovním komentářem. Je v nich vyjádřen způsob vedení boje, který je specifický pro konkrétní stupeň velení a jednotku protivníka, s přihlédnutím na pravděpodobný záměr. Jsou založeny na studiu protivníka zpravodajskými orgány vyšších stupňů velení a jsou předávány zpravodajským orgánům, štábu a veliteli svazu (svazku) prostřednictvím tematických zpravodajských informací, periodických přehledů stavu ozbrojených sil různých států a dalších dokumentů.

● **Rozbor terénu** představuje provedení detailního a souhrnného rozboru prostoru zpravodajské odpovědnosti či bojové činnosti a přilehlého prostoru. Účelem rozboru je zhodnotit charakteristické rysy terénu, možné přístupové cesty, bránitelný terén, zastavěné prostory, komunikační sítě atd. k určení toho, jaký vliv bude mít terén na nastávající bojovou činnost.

Podkladem pro rozbor terénu jsou grafická schémata z hodnocení bojiště, ve kterých jsou zvýrazněny důležité rysy terénu, mapy průchodnosti terénu a další složky zpravodajské přípravy bojiště. Tyto slouží k vyhodnocení možností protivníka a jeho směru činnosti v prostorech stanoveného operačního zasazení svazků. Na jejich základě mohou zpravodajské orgány, v součinnosti s náčelníky druhů vojsk a služeb, připravit přehledy, mezi které může například patřit schéma přístupových tras protivníka, průchodnost terénu, schémata kombinovaných překážek, přímé viditelnosti, radiové viditelnosti a řada dalších.

Charakter rozboru terénu je přizpůsoben částem prostoru zpravodajské odpovědnosti (zájmu), které jsou analyzovány.

Pro **bojovou činnost v dotyku** je detailní pozornost věnována vojenským aspektům terénu, které mají vliv na zabezpečení paleb plánovaných velitelem a provedení manévru vojsky. Tyto úkoly plní především zpravodajské a průzkumné orgány druhů vojsk (dělostřelectva a ženijního vojska).

Pro **bojovou činnost v hloubce** je pozornost zaměřena především na prostory, které jsou vhodné pro rozmístění druhých sledů protivníka, důležité komunikace, týlová zařízení atd. Výsledek rozboru slouží jako jeden z podkladů pro vyhodnocení prostorů činnosti vojsk protivníka.

Pro **vedení bojové činnosti ve vlastním týlu** je pozornost položena na vyhodnocení prostorů možného použití vzdušných výsadků protivníka a diverzních odřadů k narušení činnosti druhého sledu (záloh). Obdobně i ke stanovení prostorů, které mohou být protivníkem izolovány. Zvláštní pozornost je kladena na zhodnocení záměru protivníka k obsazení (zničení, narušení) důležitých týlových zařízení, komunikačních uzlů a politicko-hospodářských center. V případě plnění úkolů mimo teritorium ČR i k zhodnocení přiletových tras letounů na letiště nebo prostorů shozu materiálu a podobně.

Při plánování operace (nastávající činnosti) nebo v jejím průběhu se přihlíží k předpovědi počasí nebo sezonních klimatických podmínek. Vždy musí být brán v úvahu jejich vliv na terén, ve kterém bude protivník vést bojovou činnost, a z toho i vliv na protivníka.

● **Rozbor počasí** je zvláště důležitou složkou hodnocení při přípravě operací s předstihem. Spočívá v detailním zhodnocení podnebí a údajů o počasí pro stanovení pravděpodobných podmínek v prostoru bojové činnosti. Pokud se připravují dlouhodobé plány, jako například operační plány rozvinutí, jsou součástí i sezonní údaje o podnebí, ve kterých jsou uváděny průměrné teploty, vodní srážky a viditelnosti. Je zde uvedeno vše, co může být průběžně stanoveno. Tyto podklady jsou připravovány odborníky meteorologické služby podle stanovených požadavků.

● **Výběr, kombinace a zohlednění vyhodnocených informací** o protivníkovi je poslední fází zpravodajské přípravy operace. V závislosti na čase se připravují zpravidla dvě nebo tři varianty, které vyjadřují nejpravděpodobnější možnosti protivníka. Výběr podkladů o protivníkovi, jeho taktice a možném záměru je upraven na konkrétní podmínky tak, aby

odpovídal vlivu prostředí způsobených terénem, počasím a časem. Výsledkem celkového hodnocení je informační zpráva.

Podklady o záměru protivníka jsou připravovány tak, aby znázornily předpokládané akce nebo reakce protivníka za rozhodujících situací. Mezi ně patří způsob zasazení hlavních sil, rozvinutí druhého sledu protivníka nebo naopak zasazení zálohy do protiúderu ke zmaření průlomu obrany protivníka.

Ve spolupráci s oddělením přípravy a řízení boje se ke každé variantě zpracovává situační podklad s předpokládanou činností vlastních vojsk a vojsk protivníka a doplňuje se časovou tabulkou jejich činností a možností. Tyto situační varianty jsou jedním ze základních podkladů pro přijetí záměru velitelem.

Průzkum je činnost organizovaná zpravodajskými orgány a všemi veliteli. Je prováděná průzkumnými orgány, za každé situace, s cílem získat zprávy o protivníkovi, terénních objektech, vlivu počasí na terén a dalších skutečnostech v prostoru zpravodajské odpovědnosti, majících vliv na přípravu a úspěšné vedení operace.

Prostor zpravodajské odpovědnosti je prostor, ze kterého je velitel povinen vlastními zpravodajskými a průzkumnými orgány získávat informace nezbytné pro reálné rozhodování a pro úspěšné a efektivní velení v průběhu operace. Je vymezen uskupením protivníka, který z něj může bezprostředně ovlivňovat činnost svazu a možnostmi průzkumných orgánů.

Průzkum má za cíl získat tak rychle, jak je možno, především hodnověrné informace o protivníkovi (druh, sílu, bojovou sestavu a činnost sil protivníka, jejich rozmístění, směr a rychlost pohybu, stejně jako prostor neobsazený protivníkem) v prostoru zpravodajské odpovědnosti. Výsledky průzkumu jsou základními podklady pro stanovení (zjištění) situace. Obraz situace protivníka, vytvořený z početných zpráv (informací), umožňuje nejen zhodnocení jeho současné situace, ale i jeho předpokládaných záměrů.

Průzkum je především činnost, při které je vyhledáván protivník. Musí být veden skrytě a nesmí být protivníkem zjištěn. V žádném případě jej není možno chápat v úzkém slova smyslu jako činnost průzkumných orgánů.

Průzkum představuje celý souhrn činností průzkumných orgánů i velitelů průzkumných útvarů. Průzkum totiž zahrnuje i komplex opatření souvisejících s jeho plánováním, přípravou průzkumných orgánů a řízením jejich činnosti při plnění průzkumných úkolů. Vlastní plnění průzkumných úkolů zahrnuje nejen veškeré způsoby vedení průzkumu, ale i plnění úkolů ničení protivníka a plnění diverzních úkolů.

Vedení průzkumu je stálý úkol. Čím rychleji se situace mění, čím prostorově širší a rychlejší bojová činnost probíhá, tím důležitější je průzkum. Úkoly průzkumu nemohou plnit pouze průzkumné orgány, vytvořené z průzkumných útvarů a jednotek. Velitel každé jednotky, která je v boji nebo musí počítat s dotykem s protivníkem, je v každé době povinen provádět průzkum bez zvláštního rozkazu. Obecné úkoly průzkumu proto plní všechny útvary a jednotky.

Každý svazek, útvar či jednotka provádí průzkum terénu pro své rozmístění v operační (bojové) sestavě. Všechny jednotky, které plní palebné úkoly (mechanizované, tankové, dělostřelecké, protiletadlové a letecké) provádí průzkum protivníka, se kterým bojují, aniž si to při vedení boje mnohdy uvědomují. Přitom vedení palby se bez vyhledání cíle v terénu, tedy průzkumu, neobejde. Čím lépe jsou průzkumné prostředky integrovány do střeleckých

systémů, tím méně se ukazuje samostatná role průzkumu. Pouze tam, kde jsou průzkumné prostředky propojeny se zbraňovými systémy přes velitelské (průzkumné, zpravodajské) orgány, si člověk uvědomuje své místo v průzkumu.

Obdobně platí pro ženijní jednotky, spojovací jednotky a jednotky chemického vojska, že jejich činnost je vždy vázána na průzkum terénu, ve kterém mají plnit své odborné úkoly. V některých případech uvedené jednotky plní i úkoly průzkumu opatření protivníka, jako je průzkum ženiiných objektů (zátarasů), použití otravných látek apod.

Z uvedeného vyplývá, že průzkum provádí všechny druhy vojsk, speciálních vojsk a mnohdy i služeb. Z tohoto důvodu lze považovat průzkum za součást činnosti vojsk. Každý velitel musí důležité výsledky průzkumu bez vyžádání hlásit a předat je dále vlastním jednotkám a sousedům.

* * *

Zpravodajská činnost a zpravodajská příprava boje jsou zcela novými pojmy. Je proto zapotřebí mít od počátku jasno co je jejich obsahem. Podle toho realizovat jejich úkoly.

NATO se nemůže rozšiřovat úplně do nekonečna, je to regionální uskupení, které nemůže přerůst v OSN anebo něco takového. Ale ať bude končit kdekoliv, nesmí to být žádná železná opona, musí to být pouze hranice dvou spolupracujících regionálních společenství, nebo společenství a státu, který není v žádné alianci. Svět mluví k volbě takových větších integrovaných regionálních celků, což znamená mnoho dobrého z hlediska celosvětové kooperace.

*Z rozhovoru s prezidentem Václavem Havlem
v Hovorech z Lán 30. 4. 1995*